

K PROBLEMATIKI MEŠČANSKE STANOVANJSKE ARHITEKTURE V 16. IN 17. STOLETJU NA GORENJSKEM

CENE AVGUŠTIN

Meščanska arhitektura na Gorenjskem doživi v 16. in v začetku 17. stol. vrh svojega razvoja. Iz skromnih temeljev prejšnjih stoletij se v tem obdobju razcvete v zavidanja vreden umetnostni organizem, ki mu kasnejša doba nikoli ni mogla vzeti veljave. Današnja podoba naših mest: Škofje Loke, Kranja, Kamnika, Radovljice, Tržiča se rodi prav takrat. Vsa kasnejša arhitekturna dejavnost je zgolj dopolnilo.

Ekonomski razcvet (razvoj trgovine, fužinarstva itd.), ki ga doživijo naša mesta na prehodu iz srednjega v novi vek in ki se mu pridružuje nova, srednjeveški tuja humanistična miselnost, ustvarita pogoje za nagel razvoj meščanske stanovanjske arhitekture pri nas in v vsej Srednji Evropi. Prve umetnostne impulze prejme od cerkvenega stavbarstva, ki je s svojo poznogotsko cerkvijo-dvorano odprlo pot novemu renesančnemu idealu oblikovanja prostornin. Stebriščna dvorana v Mestni hiši v Kranju, dvoladijska veža na Linhartovem trgu v Radovljici ali delavnica stare obrtniške hiše v njeni bližini so na primer rezultati teh pobud.

Važen pobudnik je fevdalna arhitektura, ki vse 16. in 17. stol. posreduje meščanski mnogo formalnih in stilno naprednih elementov.

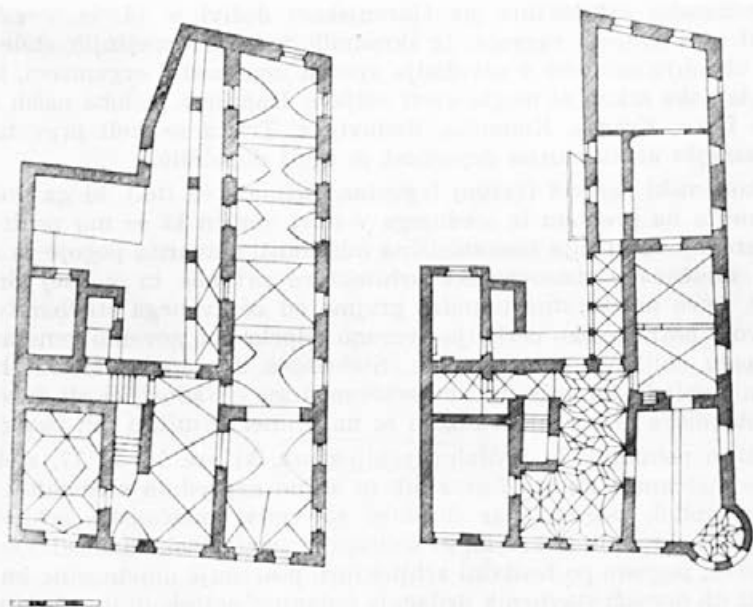
Pomembni, pogosto kar direktni so vplivi meščanske arhitekture Avstrije in obrobni pokrajini, ki izvirajo iz zgodovinske danosti. Obenem nam sever, pogosto po fevdalni arhitekturi, posreduje umetnostne impulze juga, ki jih domači stavbenik prilagaja tedanjim potrebam in težnjam. Nikakor ne smemo prezreti tudi vloge furlanskih stavbarjev in njihovih pomočnikov, o katerih nam govorijo škofjeloški viri in katerih delo se verjetno ni omejevalo le na Škofjo Loko. Neposredni vpliv Italije v okviru dejanskega obravnavanega gradiva za zdaj ni bil ugotovljen, kar je razumljivo, saj je živela Gorenjska prav tedaj, v nasprotju s prejšnjim stoletjem, v relativnem umetnostnem zatišju.

Podobno ne smemo spregledati pomena, ki ga je imela pri izoblikovanju renesančne meščanske hiše njena kmečka vrstnica, ki se je, obrnjena s trikotnim slemenom proti cesti, že od nekdaj ohranjevala na mestnem obrobju (npr. Predtrg pri Radovljici).

Prvotno so bile tudi hiše v mestu obrnjene proti trgu oziroma komunikaciji s svojo ožjo, čelno stranjo in je bilo tako ostenje ulic sestavljeno iz številnih samostojnih stavbnih celic, ki so bile med seboj ločene z ozkimi prehodi. Prva znamenja združevanja stavb v kompaktnjše skupine

se pojavijo prav v 16. stol. Strehe se, zaradi smotrnejše izrabe stavbnega prostora, deloma zaradi združevanja dveh ali več hiš v skupni lastnini, obrnejo proti ulici in s tem dajo njeni liniji izrazit horizontalni, težnjam novega časa ustrezajoč značaj. Izginejo prehodi, ki so ločili posamezne stavbe, in ustvarjena je povezava z drugim arhitekturnim sosedstvom. Barok s tem razvojem nadaljuje tako, da poveže posamezne stavbe v trdno celoto in jim ustvari oblikovno enotno fasado.

Tudi tloris običajne triosne meščanske hiše iz 16. stol. ima s kmečko toliko podobnosti, da skoraj ne moremo dvomiti o njenem izvoru. Vendar je zadnja, predvsem v svojem vertikalnem razvoju, zakrnela, meščanska pa se je zaradi drugačne funkcije razvijala naprej in je že v 16. stol. izpolnila svoj tlorisni koncept, ki se kasneje bistveno ni spreminjal. Od

Sl. 39. Radovljica; tloris plemiške hiše na Linhartovem trgu iz leta 1634

Radovljica, Linhartov trg, plan de la maison de noble; 1634

kmečke je meščanska hiša prevzela vežo, črno kuhinjo, »hišo« in kamro z njunim medsebojnim razmerjem, čumnato in shrambo. Iz čumnate se je razvila delavnica, iz shrambe skladišče, »hiša« se je preselila v I. nadstropje in po dolžini zavzela približno $\frac{2}{3}$ hišnega pročelja, medtem ko je drug prostor ob fasadni steni zapolnila kamra. Črna kuhinja, ki se ji je navadno priključila manjša shramba, je našla prostor v zgornji veži. Vsak del hiše je prevzel določeno vlogo in vsi prostori so bili enako pomembni. Meščanska hiša, kot jo pozna 16. stol., je enotno delujoč organizem, ki ga sestavlja skupina sorodnih prostorninskih celic, katerih vsaka opravlja svojo funkcijo. V tem je zapopaden smisel adicije prostorninskih

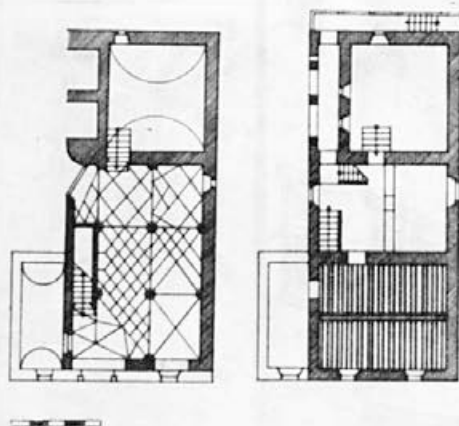

Sl. 40. Radovljica; plemiška hiša na Linhartovem trgu iz leta 1634
Radovljica, Linhartov trg, maison de noble; 1634

členov v renesančni arhitekturi, obenem pa podano nasprotje kasnejši centralizaciji posameznih prostorninskih enot okrog osrednjega prostora — zgornje veže, s katero se spoznamo že v naslednjem stoletju.

Tako so zrasli nekateri renesančni elementi, kot so novo pojmovanje prostora, poudarek na horizontalni razporeditvi in združevanju stavbnih mas v uličnem organizmu ter individualizacija prostorov v hišnem tlorisu, že v naši ali bolj srednjeevropski sredini brez sodelovanja juga.

Oblikovni členi, ki jih uporablja arhitektura 1. pol. in srede 16. stol., so še povsem gotski. Mednje bi lahko postavili tudi tako pogostni polkrožni portal s porezanimi robovi, ki mu nekateri iščejo izvor v Italiji, toda mu ne manjka vzorov tudi v naši poznogotski cerkveni arhitekturi. Ti portali se ob koncu 16. in v 17. stol. razširjajo po vsem podeželju in še danes v ohranjenem gradivu ne pomenijo redkosti. Na druge bolj deko-

Sl. 41. Radovljica; tloris meščanske hiše (Sivčeve) na Linhartovem trgu iz 16. stol.

Radovljica, Linhartov trg: plan de la maison bourgeoise (Sivée): 16e siècle

rativne oblike gotških portalov, kot jih srečujemo v naših hišah (Hlebce, Černivec itd.), je neposredno vplivala meščanska, sem in tja tudi grajska in cerkvena arhitektura (Bistrica in Sebenje pri Trzinu, Gozd-Martuljek).

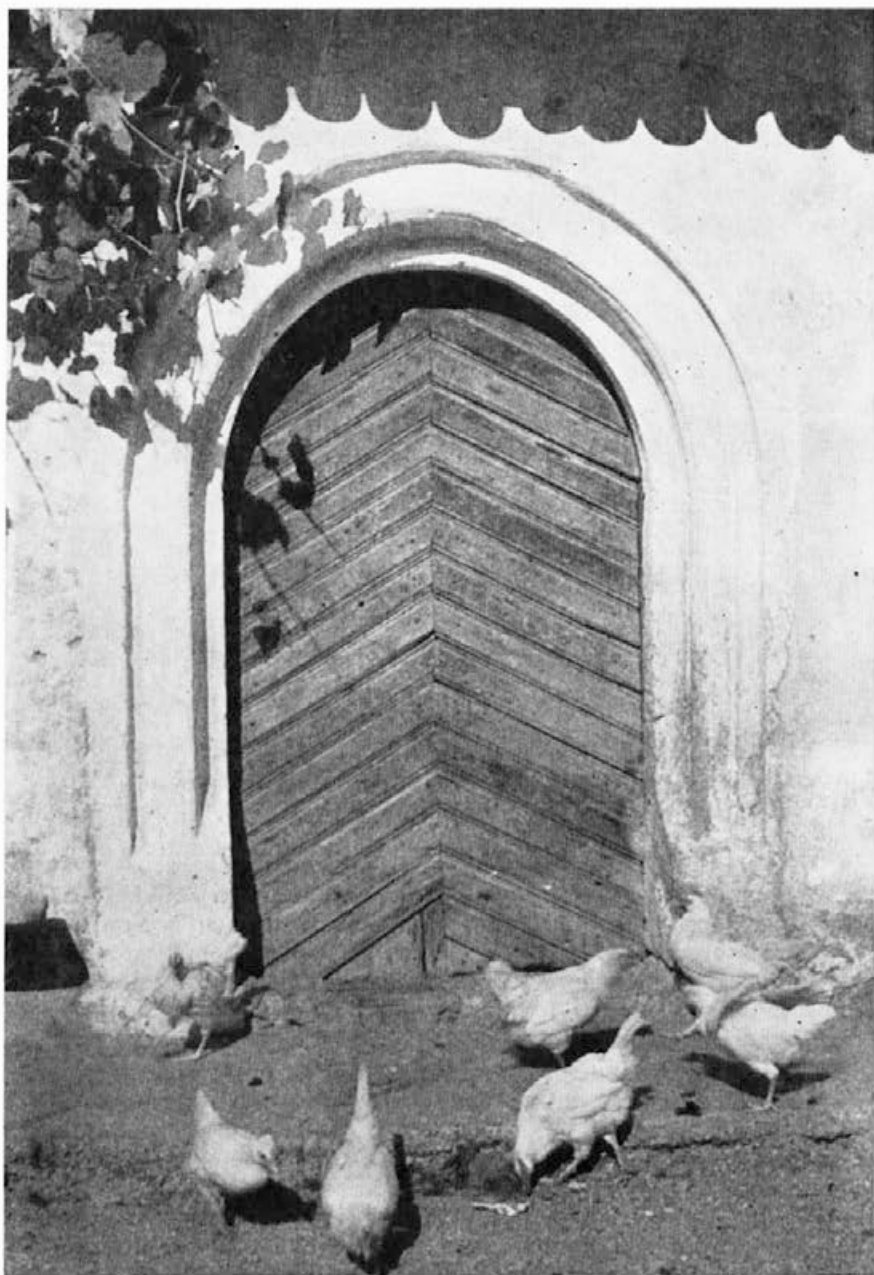
Povezava gradu z mestom je bila že od vsega začetka živa, saj sta se le-ta med seboj v obrambi dopolnjevala. Tako ima srednjeveška mestna utrdbena arhitektura svoj izvor prav v grajskem stavbarstvu. V 16. in 17. stol., ko dekorativni moment močno soodloča pri oblikovanju stanovanjskih zgradb, grajska arhitektura vpliva tudi na meščansko hišo. Za 16. stol. zelo karakteristični nadstropni pomol ima svoje prednike v gotškem fevdalnem stavbarstvu, pravokotni oziroma okrogli ogelni stolpiči, kakršne poznajo nekatere meščanske in plemiške hiše v Škofji Loki, Kranju, Radovljici, Trzinu, Kamniku, Železnikih in Kropi, so se razvili iz okroglih oziroma pravokotnih grajskih stolpov ali kasnejših ogelnih pomolov. Nastali so iz dekorativnih nagibov, da poživijo razpotegnjeno hišno fasado, da poudarijo začetek trga ali zaključek ulice. V 17. stol. so ti stolpiči, posebno okrogli, našli pot celo v ambicioznejšo kmečko arhitek-

Sl. 42. Kranj, Titov trg; meščanske hiše na Titovem trgu z nadstropnimi pomoli; 16. stol.
Kranj, Titov trg; maisons bourgeoises avec étage sur consoles 16e siècle

turo in jih najdemo v Lescah in v Železnikih. Zadnji so direktna, čeprav rustificirana kopija okroglih stolpičev na Homanovi hiši v Škofji Loki. Da ne ovirajo prometa, so stolpiči pravokotnega tlorisa oprti na segmentne konzole, okrogli pa imajo zidan podstavek v obliki polovice stožca, ki se končuje v geometrično, stilizirano rastlinsko ali figuralno konzolo (Škofja Loka, Kranj, Radovljica).

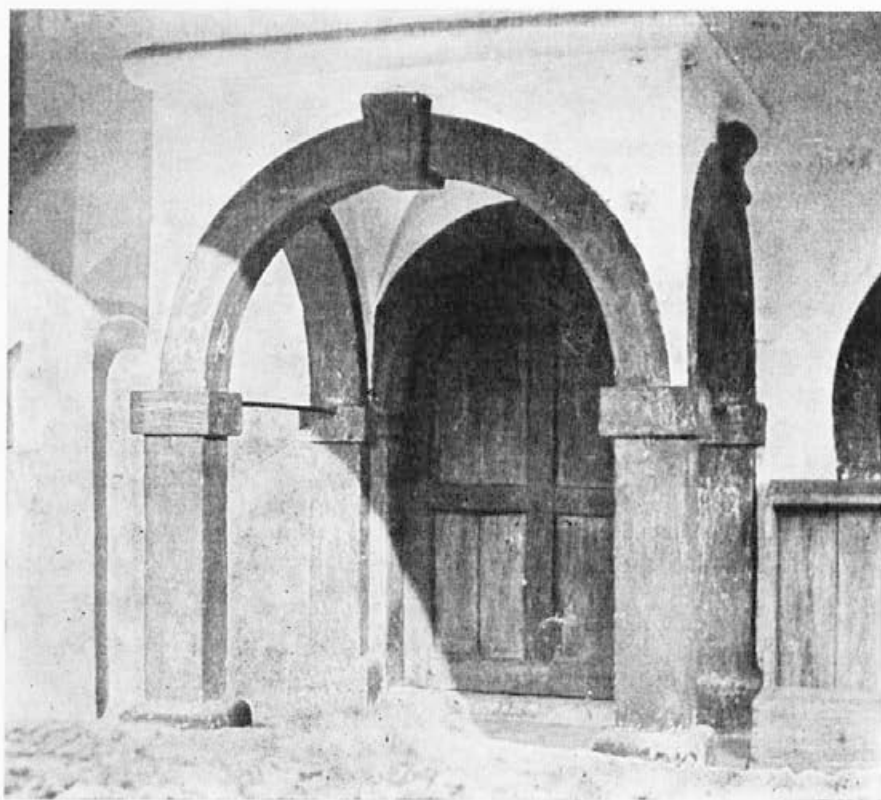
Že v začetku smo poudarili, da je nekatere kasnejše renesančne značilnosti izrazila že pozna gotika. Mednje spada težnja po horizontalni zasnovi, kot jo kaže stara kmečka hiša in ki se je kasneje prenesla tudi na meščansko. Pri tej opazamo vse 16. in 17. stol. hotenje po horizontalni razporeditvi elementov po fasadni ploskvi, pa naj bo to ravna linija oken, zidni ali strešni venec. Posebno podčrtuje to prizadevanje nadstropni pomol, ki, oprt na preproste geometrične konzole, preči ves vrhnji del pročelja. Sorodnike ima že v gotskem stavbarstvu, vendar so cela nadstropja, viseča na konzolah, pred renesanso znana le iz Italije. Najlepše primere poznamo v Škofji Loki, Kranju in Radovljici. Pri nekaterih hišah v Kranju in v Škofji Loki zavzema pomol le $\frac{2}{3}$ stene. Ponekod so pomoli tudi s tal podprti s stebrom oziroma slopom (Malijeva hiša v Radovljici, Štirnova hiša v Kranju).

Sl. 43. Sebenje pri Tržiču; kmečka hiša z gotskim portalom iz zgodnjega 16. stol.
Sebenje près de Tržič; maison de paysan avec portail gotique, début du 16e siècle

Sl. 44. Stara Fužina; Hilpova domačija s portalom iz zgodnjega 17. stol.
Stara Fužina; maison de Hilp avec portail du début du 17e siècle

Sl. 45. Sebenje pri Bledu; Lopa podružne cerkve z renesančnimi portali iz kasnega 16. stol.

Sebenje près de Bled; porche de la succursale avec portails de style renaissance; fin du 16e siècle

Oblike portalov meščanskih hiš na Gorenjskem so v renesansi razmeroma skromne. To si razlagamo tako, da so spomeniki v glavnem delo domačih kamnosekov, ki so sicer v temelju prevzeli nove principe gradnje, pa so jih prilagodili svojim težnjam in tradiciji. Tako nastane v 2. pol. 16. stol. mnogo kompromisnih oblik, kot jih kažejo npr. nekateri portali v Železnikih, Škofji Loki, Kranju ali Drulovki. Ti so še povsem gotosko oblikovani, slonijo pa na renesančnih dekorativnih podstavkih. Posebno v kmečki arhitekturi lahko spremljamo to dvojnost daleč v 17. stol. Znani so primeri portalov (npr. iz Srednje vasi pri Bohinju iz l. 1604, planine Pokrovec itd.), ki so sicer ohranili svojo tipično poznogotsko zelo dekorativno linijo, je pa nekdanji prirez nadomestil živ rob. Temu so se pri podbojih enostavnejše polkrožne oblike pridružili še segmentni odbijači in tako smo dobili za 17. stol. najznačilnejšo obliko podeželskega renesančnega portala. Razvojno in oblikovno zanimiv je t. i. škofjeloški tip portala iz 16. stol., ki kaže nekatere podobnosti (masivnost in princip gradnje) s portalom v rustiki, ki je v tej dobi, posebno v graj-

ski arhitekturi, močno razširjen. Kljub naštetim novim značilnostim in v renesančnem smislu razširjenemu podstavku je vendar škofjeloški portal, ki ima sorodnike tudi v Kamniku in na Koroškem, ohranil širok, gotsko prirezan rob.

Pravi portali v rustiki, ki imajo svoj izvor v lombardski utrdbeni arhitekturi in so se po Benetkah razširili skoraj po celi Evropi, so v našem gorenjskem meščanskem gradivu razmeroma redki. (Tržič). Verjetno se je meščan zadovoljil s kompromisno in svojim potrebam bolj ustrezno obliko, o kateri smo pravkar govorili. Bogatejši tip renesančnega portala se nam je ohranil le v mestni hiši v Kranju, ki je pravzaprav nekdanji plemiški dvorec. Gre za dvojne lesenih vrat s pilastrsko arhitekturo in vodoravno preklado. To jedro obrobļata ob straneh dekorativni krilni deski, na vrhu pa slemenasta atika.

Zelo pestri so mnogi skromnejši renesančni portali, ki so se iz Italije razširili po celi Evropi in zaradi preproste izdelave kmalu našli pot k nam. Bili so namenjeni predvsem notranjim prostorom. Že kmalu po l. 1600 se srečamo s portalom, sestavljenim iz preprostega pravokotnega okvira, ki ga kasneje na vrhu poživlja pravokotna, v začetku ožja (npr. Stražišče), pozneje pa vhodni odprtini enako široka svetlobna niša z mrežo. Odlikuje ga lep proporc med vodoravnimi in navpičnimi deli ter vitkost podbojev. Soroden mu je portal s profilirano preklado nad horizontalnim delom vhodnega okvira. V monumentalnejših izvedbi postane kasneje temelj številnim baročnim portalom pri nas, poleg tistih seveda, ki so se razvili iz ločenega temelja in katerih neposredni predniki so nam na Gorenjskem znani predvsem iz cerkvene arhitekture (npr. Grad pri Cerkljah, Sebenje pri Bledu). Te portale z valuto na temenu loka in s profiliranim kapitelom nad ločnimi nosilci uvede v gorenjsko meščansko in kmečko arhitekturo šele barok, čeprav spočetka ohranijo nekatere stare značilnosti. Drug ornamentalni okras kamnitih meščanskih in kmečkih podbojev je v renesansi skromen. Kamnosek — domačin je prevzel le okvirno stilno obliko portala, medtem ko je v nasprotju s cerkveno arhitekturo dekorativne podrobnosti zanemarl. Tu in tam najdemo biserni niz (Radovljica), plitvo palico ali svitek (Tržič), ki v obliki neprekinjene črte spremlja portalov okvir.

Zanimiv je tudi razvoj oken. Prirezani robovi kamnitih okenskih okvirov se obdržijo še vse 17. stol., posebno v kmečki arhitekturi. Nadomesti jih živ rob, ki pa se v posameznih stavbah še dolgo druží s starim gotskim prirezom. Šele barok prežene v 18. stol. zadnje ostanke gotike, posebno v kmečkem okolju, v katerem se renesansa nikoli ni počutila domače. V pritličnih prostorih uglednejših meščanskih hiš 16. stol. najdemo okna podolžne pravokotne oblike z okvirom, katerega rob je na zunanji strani rahlo izbočen. Za 17. stol. značilno okno, katerega oblika kasneje preide v barok, ima zgoraj in spodaj profiliran okvir in kovano preprosto ali dekorativno mrežo. Zelo pogosto se v 17. stol. srečamo s t. i. dvojnimi okni, ki imajo izvor v italijanski bifori. Vkomponirani so nad portal v središčno os fasade, ki s tem dobi večji poudarek, obenem pa zaznamujejo osrednji prostor hiše — zgornjo vežo. V steni nad vrhnjim nadstropjem arkadnih hodnikov pogosto opazimo odprtine pravokotne

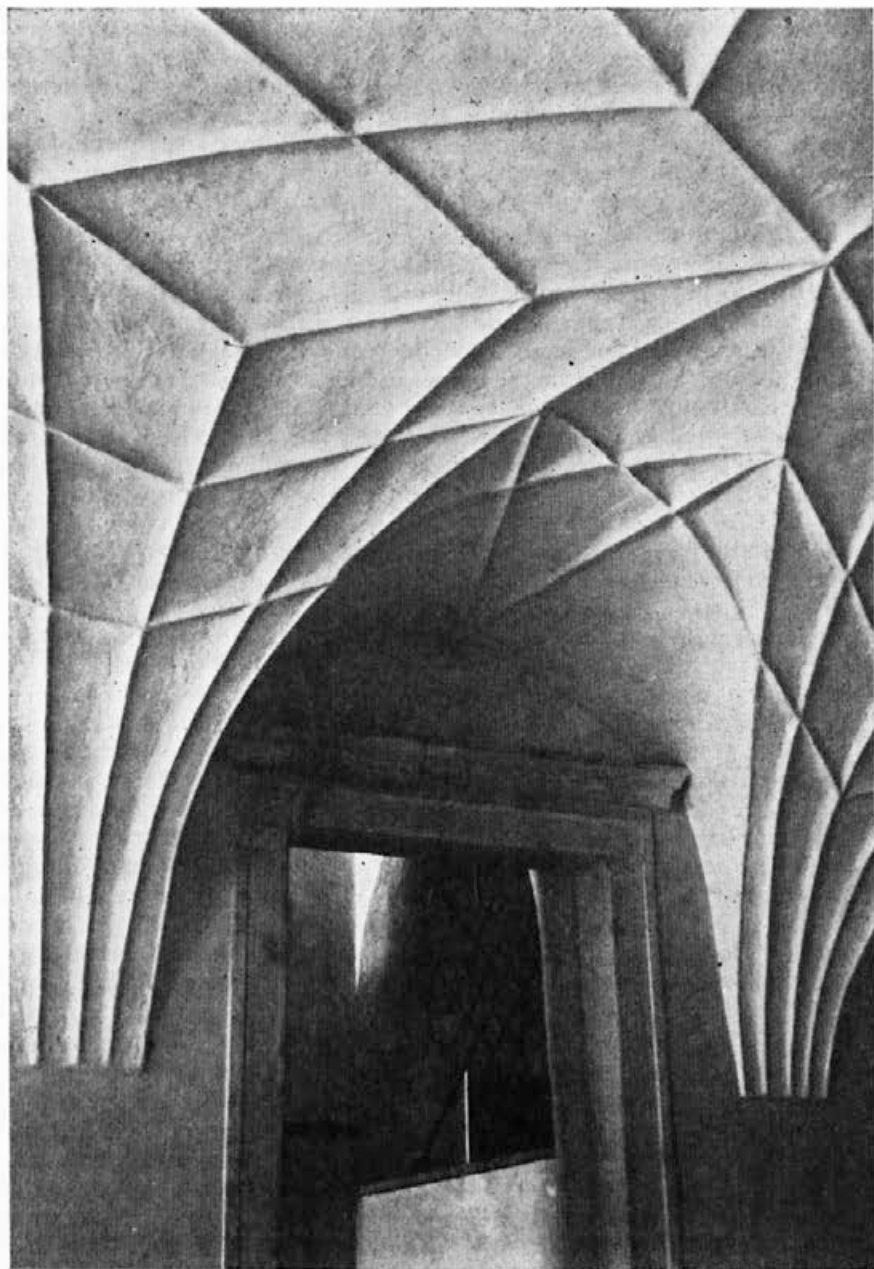
Sl. 46. Radovljica, Šivčeva hiša na Linhartovem trgu; lesen strop v prvem nadstropju iz 16. stol.
Radovljica, maison de Šivec, Linhartov trg; plafond de bois au 1er étage, 16e siècle

oblike, ki dovajajo svetlobo podstrešju. Izvor imajo v podobnih odprtinah mediteranskih hiš.

Najpogostejša oblika renesančnega svoda je banja. Namesto nekdanjega gotskega rebrovja so postale nosilci oboka sosvodnice, ki se zaje-dajo vanjo in ki izvirajo že iz poznogotskega oboka. Novo obdobje jih pogosto okraši s štukiranimi pridatki — s paličasto izboklino, ki naj ozna-čuje njen vrh, ponekod zopet odebele celotno njihovo obrobje, združijo po dve in dve nasprotni skupaj, iz česar nastane križnatemu svodu po-doben obok. Vendar so tudi pravi križnati svodi ohranili svojo veljavo posebno v arkadnih hodnikih, kjer posamezna svodna polja loči med seboj plitva oproga, pogosto, posebno v rani dobi, poživiljena z grebenasto ode-belino. Sosvodnice so večkrat oprte na stebre, polstebre ali slope (Kranj, Radovljica, Kamnik, Škofja Loka), najpogostejše pa na konzole, ki so v začetni dobi v smislu gotske tradicije še figuralne ali geometrične (ščitek, stožec) in jih poznamo iz Tržiča in Radovljice. Kasneje se njih plastika vedno bolj izgublja in ohrani kvečjemu obliko profilirane ali ravne, pra-vokotne plošče.

Bogati, za kasno 16. in 17. stol. značilni grebenasti svodi posnemajo v svoji stropni dekoraciji mrežo gotskih obokov in v 1. polovici 17. stol. preidejo v pravo modo. Številni primeri so nam znani iz Radovljice, Kra-nja in drugih mest. V Tržiču se vežejo celo na dekorativne sklepnike, medtem ko na stropu v Homanovi hiši v Škofji Loki že izoblikujejo ro-zeto s krogom in tako pripravljajo pot kasnejšim baročnim svodnim okvirom.

Leseni svodi z bogato profiliranim nosilnim tramom in počez polo-ženimi, ob straneh prirezanimi deskami ohranjajo gotsko tradicijo in se

Sl. 47. Kranj, Mestna hiša; grebenast svod v prvem nadstropju iz leta 1638
Kranj, hôtel de ville; voûte à crêtes au 1er étage; 1638

v bistvu ne spremene do 19. stol. Konec 17. in v 18. stol. dožive svoj prerod v kmečkem stavbarstvu, ki nam je dalo mnogo kvalitetnih spomenikov. Kasetirani stropi so ali propadli ali pa so bili že takrat redki. Poleg stropa v kranjski mestni hiši, ki ga pokriva že baročno težka mreža okvirov, poznamo iz Škofje Loke nekaj lesenih plošč z renesančnimi, na papir odtisnjenimi ornamentalnimi motivi. Verjetno so s podobnimi, lahko prenosljivimi listi opremljali kasetirane stropne tudi drugod.

Sorazmerna skromnost pri oblikovanju prostorov in zunanjsčine, ki jo kaže meščanska hiša do srede 16. stol., se pozneje umika za dobo značilni težnji po večji stanovanjski udobnosti in reprezentativnosti. Prvotni tlorisni koncept se pri mnogih hišah razširi v vertikalni smeri ali v smeri dvorišča. Iz potrebe po lažjem dohodu k novim prostorom so nastali arkadni hodniki. Ti sodijo med glavne značilnosti renesančnih stanovanjskih gradenj 16. in 17. stol. Danes skoraj ne dvomimo, da imajo svoj izvor v zgodnjerenesančnem firenškem stavbarstvu, vendar pri tem ne smemo prezreti tudi starorimske, romanske in gotske tradicije. Iz Italije so se hitro razširile po Evropi in se tu ohranile prav do klasicizma. Zašle so tudi v kmečko arhitekturo (Mojstrana, Kokrica itd.). Vsaj sredi 16. stol. jih najdemo tudi na Gorenjskem. Najzgodnejši primeri (Radovljica, Kranj) so opremljeni še s starimi rekviziti. Stebri imajo gotsko obliko, robovi lokov so prirezani. Šele kasneje, okrog l. 1600, dobijo stebriči vitkejšo, bolj renesančno obliko, toda čiste toskanske nikoli. So delo domačih stavbarskih delavnic in bolj zanimivi so po svoji slikoviti pestrosti kot po oblikovni izglajenosti. Arkade oklepajo dvorišče z ene strani, kadar hiša v smeri dvorišča nima prizidkov, z dveh oziroma treh strani, kadar obstajata eden ali dva krilna prizidka. Arkad, ki bi oklepale dvorišča z vseh strani, gorenjsko meščansko gradivo za zdaj ne pozna; tiste, ki so, pa izvirajo iz kasnejših prezidav, npr. arkade v Pavšlarjevi hiši v Kranju. — Pritlični nosilci ohranjajo dlje gotske oblike kot arkadni stebriči. Kasneje jih nadomestijo pogosto zelo masivni in v sredi odebeljeni okrogli stebri z močno izstopajočimi kapiteli. Težo, ki jo nosijo, lepo simbolizirajo tudi slopi, ki se od 1. pol. 17. stol. verjetno že pod vplivom baroka vedno pogostejše pojavljajo v pritličju arkad in počasi osvajajo tudi nadstropja. — Razmerje med številom lokov v pritličju in nadstropju ni nikoli konstantno. Tako smo tudi v tem daleč od italijanskega pravila.

Medtem ko meščanska arhitektura v 17. stol. razen uvajanja novih oblik arkadnih hodnikov in novih načinov obokavanja ne pove nič bistveno novega, nastane v 1. pol. stol. v Tržiču (1618), v Radovljici (1631), Železnikih (1631), Kranju (1638) in v Kropi (1642) mnogo plemiških dvorcev. Te zaradi tesnega sožitja z drugim mestnim oziroma tržnim organizmom in njihovega vpliva na mestno in celo kmečko okolico lahko vključimo v okvir našega razpravljanja. V nadstropju ustvarijo ti mestni dvorci po vzoru okoliške male graščinske arhitekture (npr. grad Drnča v Dvorski vasi) tip novega centralnega prostora — pravokotno na smer fasade potekajočo osrednjo vežo. Ta si podredi prostorninske elemente svoje okolice in tako podre nekdanje ravnotežje starega hišnega organizma, kar pomeni v razvoju mestne renesančne arhitekture korak naprej. Tudi zunanjsčina se spremeni. Prej enotna fasada dobi v centralni osi mnogo poudarkov. Portalu se pridružijo v I. nadstropju zopet po vzoru podobno

oblikovanih zunanjščin fevdalnih dvorcev dvojno okno (Tržič, Radovljica) ali dvojna vrata (Kranj), v drugem nadstropju balkon (Železniki) ali biforo, kot je to v Kropi oziroma v Kranju. S tem je razdrto ravnovesje tudi v zunanji podobi hiše — renesančno občutje se umika baročnemu. Poleg številnih formalnih elementov, kot so bifore, portali, okna itd., ki jih posreduje svoji okolici, vpliva ta tip arhitekture tudi na izoblikovanje mnogih kmečkih dvorcev konec 17. in 18. stol. na Gorenjskem, kot npr. v Lescab, Kropi, Zabreznici in drugod. Njen vpliv opazimo celo v 1. polovici 19. stol. pri nekaterih hišah v Hlebcah in Podbrezjah. To pa so resnično tudi zadnji odmevi renesančne stavbne kulture na Gorenjskem.

RÉSUMÉ

CONTRIBUTION AUX PROBLÈMES DE L'ARCHITECTURE DE LA MAISON BOURGEOISE DES 16e ET 17e SIÈCLES EN HAUTE-CARNIOLE

Le 16e et le début du 17e siècle marquent l'apogée de l'épanouissement de l'architecture bourgeoise en Haute-Carniole. Sur les bases modestes des siècles précédents, elle s'épanouit, à cette époque-là, dans un organisme artistique digne d'envie. C'est à cette époque-là que naît la physionomie actuelle de Skofja Loka, de Kranj, de Radovljica, de Kamnik, de Tržič.

L'épanouissement économique qui a lieu dans les villes, dans la période de la transition du moyen âge à l'époque moderne, auquel se joint une manière de penser nouvelle, humaniste, créent, en Haute-Carniole aussi, des conditions pour une évolution rapide de l'architecture de la maison bourgeoise.

La maison bourgeoise reçoit les premières impulsions artistiques de l'architecture religieuse qui, avec son église dans le style du gothique avancé — salle, a ouvert la voie au nouvel idéal renaissant de la formation des espaces. Un initiateur très important fut, en outre, l'architecture féodale qui, pendant tout le 16e et 17e siècle, transmet à celle bourgeoise toute une série d'éléments de forme et de style progressifs. Très remarquables et souvent directes sont les influences venant de l'Autriche et des autres régions limitrophes et résultant des données historiques. En même temps, le nord transmet, souvent par l'intermédiaire de l'architecture féodale, des impulsions artistiques du sud que le constructeur indigène assimile aux besoins et aux tendances données. On ne doit, en outre, sous-estimer le rôle des constructeurs friouliens et de leurs aides dont parlent les documents de Skofja Loka. Une influence directe de l'Italie n'a pas été constatée dans le cadre du matériel traité, ce qui est compréhensible, car la Haute-Carniole se trouvait, justement à ce temps-là et contrairement aux siècles précédents, dans une relative accalmie artistique.

De même, on ne doit point négliger l'influence que la maison paysanne exerçait sur la formation de la maison bourgeoise renaissante. Le plan de l'habituelle maison bourgeoise à trois axes du 16e siècle montre de si nombreuses ressemblances avec la maison paysanne qu'on ne peut presque pas douter de son origine. Tandis que la maison paysanne s'est bientôt arrêtée dans son évolution, surtout dans celle verticale, la maison bourgeoise, à cause de sa nouvelle fonction, continuait à évoluer. Dès le 16e siècle, elle possède déjà son plan arrêté qui, par la suite, ne subira plus de changements essentiels. La maison bourgeoise, telle que la connaît le 16e siècle, est un organisme à fonction harmonieuse, composé d'un groupe de cellules d'espace dont chacune accomplit une fonction déterminée. C'est en ceci que consiste le sens de l'addition des membres d'espace dans l'architecture de la renaissance. En même temps, cela représente le contraire de la centralisation ultérieure

des diverses unités d'espace autour d'un espace central — le vestibule supérieur, qu'on connaît déjà dans le siècle suivant.

De cette façon, certains éléments renaissants, comme la conception nouvelle de l'espace, l'accent sur la disposition horizontale et le groupement des masses d'édifices dans l'organisation de la rue et l'individualisation des espaces dans le plan de la maison, ont poussé dans l'ambiance nationale, à savoir celle de l'Europe centrale, sans la collaboration du sud.

Les éléments formels qu'emploie l'architecture bourgeoise de la Haute-Carniole dans la première moitié et au milieu du 16e siècle, sont encore absolument gothiques. Dans la seconde moitié du 16e siècle, les vieilles formes commencent à se mêler à celles nouvelles — renaissantes — qui, vers le milieu du 17e siècle, atteignent une prédominance absolue. Dans l'ambiance paysanne, où la renaissance n'a jamais complètement réussi à prendre racine, ce n'est que le baroque qui, au 18e siècle, remporta la victoire sur les derniers vestiges du gothique.

Au 16e et au 17e siècle, lorsque le moment décoratif participe fortement à la formation des édifices d'habitation, la maison bourgeoise révèle, d'une façon très évidente, l'influence de l'architecture féodale. Au 16e siècle, des saillies en encorbellement ou bien des tourelles d'angle rectangulaires ou rondes de nombreuses maisons bourgeoises à Škofja Loka, Kranj, Radovljica, Tržič, Kamnik etc., ont leurs précurseurs dans l'architecture féodale gothique.

La modestie relative dans la formation des espaces et de l'extérieur que montre la maison bourgeoise jusqu'à la fin du 16e siècle commence, dès cette époque-là, à céder le pas à la tendance à un confort plus grand, de l'habitation, caractéristique pour ce temps-là. Dans de nombreuses maisons, la conception du plan primitif s'élargit dans la direction verticale ou dans la direction de la cour. Le besoin d'un accès plus facile aux espaces nouveaux conduit à la construction des arcades. Les arcades sont l'une des caractéristiques principales des constructions des objets d'habitation du 16e et du 17e siècle. Au moins au milieu du 16e siècle, on en trouve aussi en Haute-Carniole. Les exemples les plus anciens montrent encore des accessoires gothiques. Les colonnes sont de forme gothique, les bords des arcs sont coupés. Ce n'est que plus tard, vers 1600 environ, que les colonnettes ont une forme plus mince et élancée, plus renaissante, sans parvenir, toutefois, à la pure forme toscane. Elles attirent plutôt avec leur variété pittoresque qu'avec la pureté de leur forme.

Tandis que l'architecture bourgeoise au 17e siècle ne donne, à l'exception de l'introduction des formes nouvelles de corridors à arcades et des façons nouvelles de construction des voûtes, rien de particulièrement nouveau, à Tržič, Radovljica, Zelezniki, Kranj et Kropa surgissent, dans la première moitié du siècle, de nombreux petits palais de patriciens qui, à cause de leur étroite coexistence avec le reste de l'organisme de la ville ou du bourg et de leur influence sur les environs de la ville et même sur la campagne, peuvent être inclus dans le cadre de notre observation. À l'étage, ces petits palais créent, à l'exemple de la petite architecture féodale des environs, le type du nouvel espace central — du vestibule central, placé en rectangle sur la direction de la façade et qui se subordonne les éléments d'espace de son ambiance, renversant de cette façon l'équilibre de l'ancien organisme de la maison, ce qui marque, dans l'évolution de l'architecture urbaine renaissante, un pas en avant. À l'extérieur aussi ont lieu certains changements. La façade, auparavant unie, reçoit, dans l'axe centrale, encore à l'exemple des extérieurs des manoirs féodaux à formes semblables, de diverses accentuations: des balcons à portes doubles, des bifores etc., par quoi l'équilibre de la physionomie de l'extérieur de la maison est, lui aussi, détruit — la manière de sentir renaissante cède la place à celle baroque. Outre les divers éléments formels que ce type d'architecture transmet à son ambiance, il influence aussi la formation de nombreux manoirs campagnards dans la Haute-Carniole de la fin du 17e et du 18e siècle.